

بنام خداوند عشق و زیبا لیر

فرهنگ موضوعی تاتی تاکستان

نویسندگان

دکتر مجاهد رحمانی

عباس رحمانی (تات) نگین رحمانی

آفتاب گیتی

انتشارات آفتاب گیتی

عنوان و نام پدید آور	فرهنگ موضوعی تاتی ناکستان / نویسندگان جواد رحمانی... [و دیگران]. ویراستار لیلا رحمانی، توران رحمانی
مشخصات نشر	تهران: آفتاب گیتی، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۲۰۸ ص:، مصور، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۳۱۴-۷۱۵-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	نویسندگان جواد رحمانی، عباس رحمانی (تات)، نگین رحمانی.
موضوع	تاتی — واژه‌نامه‌ها — فارسی Tati dialect -- Dictionaries -- Persian
شناسه افزوده	رحمانی، جواد، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	Rahmani, Javad
رده بندی کنگره	۳۳/۳۲۴۲ PIR
رده بندی دیویی	۳/۲۹۵۴
شماره کتابشناسی ملی	۹۸۶۶۶۱۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبیا

www.aftabegiti.ir

عنوان : فرهنگ موضوعی تاتی ناکستان

نویسندگان: دکتر جواد رحمانی، عباس رحمانی (تات)، نگین رحمانی

ویراستاری فنی: لیلا رحمانی، توران رحمانی

صفحه آرای: مجید اورعی

نشر و بخش: انتشارات آفتاب گیتی

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰ جلد

چاپ: فدک

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۴-۷۱۵-۹

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ تومان بست الکترونیک javad.rahmani.zaban@gmail.com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

نشانی: تهران میدان اتریش خیابان بنفشه دهم مجتمع تجاری اداری باران طبقه همکف واحد ۱۴۳

www.aftabegiti.com نشر و بخش همراه: ۰۹۱۲۳۳۴۲۳۶۲ ۰۲۱۶۶۹۶۹۸۳۷

مقدمه

فرهنگ موضوعی تاتی تاکیسان، یک فرهنگ لغت دوزبانه تاتی به فارسی تألیف دکتر جواد رحمانی، عباس رحمانی (باب) و نگین رحمانی است. این فرهنگ گنجینه دسته‌بندی‌شده و مقوله‌بندی‌شده‌ای از هزار واژه و اصطلاح رایج تاتی گذشته و امروز است. در این فرهنگ، واژه‌ها بر اساس موضوع و روابط معنایی‌شان مرتب شده‌اند، نه بر اساس ترتیب الفبایی. مثلاً اگر مراجعه‌کننده بخواهد فهرستی از رنگ‌ها، میوه‌ها، پارچه‌ها، شیرینی‌ها، داروها، و بسیاری مقوله‌های دیگر را ببیند، در این کتاب به‌سادگی آن را می‌یابد. اگر به دنبال واژه یا اصطلاحی برای بیانِ فلان مفهوم می‌گردد؛ ولی آن را نمی‌یابد، این کتاب می‌تواند به او کمک کند.

واژه‌نامه، فرهنگ، دیکسیونر (به فرانسوی: *dictionnaire*) یا دیکشنری به انگلیسی: (*dictionary*) یا گاهی لغت‌نامه یا فرهنگ لغت یا فرهنگ واژگان، کتابی است که در آن معانی واژه‌های یک، دو، یا چند زبان همراه با توضیحات

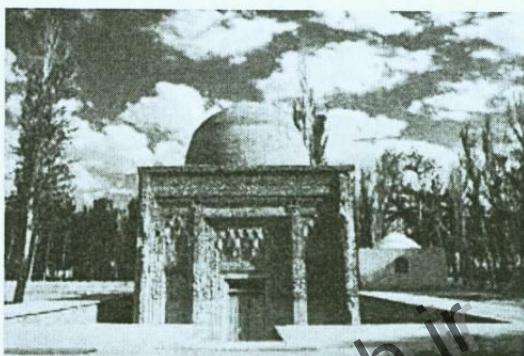
مربوط به ریشه، تلفظ، یا اطلاعات دیگر مربوط به واژه‌ها به ترتیب حروف الفبای زبان یا زبان‌هایی معین گردآوری می‌شوند.

واژه‌نامه با دانشنامه تفاوت دارد. در یک واژه‌نامه معمولاً، تنها به معنای واژه‌ها اکتفا می‌شود و اطلاعات دیگری (نظیر تاریخچه و ریشه ی آن‌ها) داده نمی‌شود. افزون بر این، در واژه‌نامه‌ها تنها به واژه‌های عمومی یک‌زبان اشاره می‌شود، و اسم‌های خاص (مانند نام‌های جای‌ها و کسان) کمتر نوشته می‌شود. با این حال، مرز دقیقی بین واژه‌نامه و دانشنامه نمی‌توان تعیین کرد، و برخی کتাব‌ها به‌نوعی در هر دو طبقه جا می‌گیرند؛ مانند واژه‌نامه دهخدا.

تاکستان (به تاتی: سیادن) مرکز شهرستان تاکستان در استان قزوین در شمال غربی ایران است. ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا ۱,۲۶۵ متر می‌باشد. فاصله تاکستان با مرکز استان (قزوین) ۳۵ کیلومتر که از جاده قدیم قزوین - همدان و آزادراه (قزوین - زنجان) به آن متصل است. تاکستان از بزرگ‌ترین شهر تات‌نشین و تات زبان ایران و جهان است.

شهرستان تاکستان در هشت کیلومتری جنوب غربی قزوین و در محور ترانزیتی قزوین - همدان و قزوین - زنجان واقع شده است. آثار به دست آمده از تپه‌های باستانی تاکستان و روستاهای اطراف آن حاکی از قدمت این سرزمین به تاریخ پیش از اسلام است؛ از آثار باستانی آن می‌توان مسجد شاه عباس، مسجد سرخندق، امامزاده فارسجین، تپه باستانی خندا، تپه باستانی خله کو، استراحتگاه رضاشاه که اکنون به ساختمان بانک ملی تاکستان شعبه مرکزی تبدیل شده است، مقبره پیر، حمام شاه عباسی، قز قلعه، امامزاده ولی ضیاءآباد و... را نام برد. تاکستان با داشتن بیش از دویست واحد صنعتی بزرگ و کوچک، ذخائر بزرگ معدنی و یک مجتمع و شهرک صنعتی به عنوان دومین

شهر مهم صنعتی استان بعد از الوند محسوب می‌گردد. وجود باغ‌های بزرگ انگور این شهر را به همین نام شهرت داده است.

شهر پیر تاکستان

تاکستان با پیشینه‌ای حدود هفت هزار ساله یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران و جهان است. این منطقه مسیر عبور جاده قدیمی، پرستش و آمد و جهانی ابریشم بوده که سران معروف جهان برای تصاحب آن جنگ‌های زیادی کرده‌اند. تاکستان که به سرزمین تات‌ها معروف بوده در گذشته «سیاده» یا «سیادهن» نامیده می‌شد. نام «سیادهن» بر روی یکی از کتیبه‌های دوران هخامنشی موسوم به پئوتین گرایا حک شده است. این کتیبه که از قدیمی‌ترین اسناد نوشتاری این شهرستان است، به زبان یونانی نوشته شده و هم‌اکنون در موزه شهر وین، نگهداری می‌شود. تاکستان در غرب قزوین واقع شده و عوامل اقتصادی از جمله آب و هوای مناسب، حاصلخیزی خاک و دسترسی به آب مورد نیاز برای کشاورزی سبب گسترش و توسعه اقتصادی تاکستان شده است. باغ‌های انگور این شهرستان شهرت فراوانی دارند که در کنار دشت‌های

حاصلخیز و پربرکت منطقه؛ علاوه بر جاذبه‌های خاص، کشت انواع محصولات کشاورزی نیز در آن‌ها جریان دارد. آثار به دست آمده در اکتشافات از تپه خله کوه در موزه لوور فرانسه نگهداری می‌شود. همچنین این شهر دومین شهر بزرگ استان قزوین از نظر وسعت و سومین شهر پرجمعیت استان قزوین است.

موقعیت تاکستان در نقشه استان قزوین

تاکستان در مسیر جاده ابریشم بوده و یکی از اثرهای تاریخی آن آرامگاه بقعه پیر است.

وجه تسمیه و پیشینه تاریخی تاکستان

تاکستان که به سرزمین تات‌ها معروف بود در گذشته «سیادن» یا «سیادهن» نامیده می‌شد. بنا به ذکر برخی مورخان «سیادهن» یا «سیادهان» تغییرشکل یافته واژه «سه دهان» بوده و خود آن نیز صورت معرب لغت «سه دژان» پارسی است. هم چنین نام «سیادهن» بر روی یکی از کتیبه‌های دوران

هخامنشی - مربوط به ۲۳۰۰ سال قبل - موسوم به پیوتین گرایا نیز حک شده است.

تاکستان تا قبل از سال ۱۳۷۶ جزو استان زنجان محسوب می شد و بعد از زنجان دومین شهر بزرگ استان به شمار می رفت. طی آمار جمعیت سال ۱۳۷۵ تاکستان دومین شهر بزرگ استان زنجان و در آستانه ی تبدیل شدن به فرمانداری ویژه بوده است که از استان زنجان جدا و به استان تازه تشکیل شده قزوین پیوست. هم اکنون بسیاری از تأسیسات شهرستان تاکستان به نام منطقه شمال غرب زنجان الحاق می شود؛ و شهر تاکستان سومین شهر بزرگ استان بعد شهرهای قزوین، الوند محسوب و شهرستان تاکستان نیز در درجه سومین شهرستان مهم استان قرار دارد.

طراحی آرامگاه پیر (تاکستان) اثر اوژن فلاندن فرانسوی از سیادن، سال ۱۸۴۰ م

www.ketab.ir

پیشگفتار

حفظ هویت فرهنگی و آداب و سنن اجتماعی گذشته به طور یقین می‌تواند موجب تداوم هویت فرهنگی و قومی هر ملتی باشد. در عصر جدید با ابداعات و اختراعات وسایل ارتباطی جدید و شکل‌گیری مفهوم «دهکده جهانی» آنچه بیشتر در معرض خطر قرار دارد از بین رفتن هویت و سنت‌های اجتماعی قدیمی و اصیل هر جامعه است. جهانی شدن و اشاعه فرهنگی موجب تغییرات وسیع در حوزه فرهنگ و آداب و رسوم و هنجارها گردیده است. به منظور حفظ این سنت‌ها باید از طریق همین ارتباطات جدید میراث فرهنگی گذشته به نسل‌های جدید منتقل گردد.

مجموعه مدون کلمه‌ها، ترکیب‌های قدیم و رایج در هر زبان را فرهنگ لغت نامیده می‌شود. مهمترین ابزار زبان آموز، فرهنگ لغت است. در یادگیری زبان دوم، دانستن تمامی لغات کار بسیار دشواری می‌باشد از این رو همه ی ما هنگام یادگیری یک زبان دیگر باید فرهنگ لغت آن زبان را در اختیار داشته باشیم.

فرهنگ موضوعی فرهنگی است که در آن واژه‌ها و اصطلاحات قدیم و امروز بر اساس دسته‌بندی موضوعی و معنایی مرتب شده‌اند، نه بر اساس ترتیب الفبایی؛ بدین معنی که در این فرهنگ واژه‌هایی که از لحاظ موضوعی و معنایی با یکدیگر در ارتباطند در کنار هم می‌آیند.

فرهنگ موضوعی تاتی تاکستان، یک فرهنگ لغت دو زبانه تاتی تاکستانی به فارسی توسط دکتر جواد رحمانی، استاد عباس (تات) رحمانی و سرکار خانم نگین رحمانی به نگارش درآمده است و توسط سرکار خانم لیلا رحمانی و توران رحمانی ویراستاری شده است. این فرهنگ موضوعی گنجینه دسته‌بندی‌شده و مقوله‌بندی‌شده‌ای از واژگان و اصطلاحات قدیم و رایج تاتی تاکستانی است که در قالب چندین مقوله آمده‌اند. در این فرهنگ، به جای ترتیب الفبایی، واژه‌ها بر اساس موضوع و روابط معنایی‌شان مرتب شده‌اند. مثلاً اگر مراجعه‌کننده بخواهد فهرستی از رنگ‌ها، میوه‌ها، بیماری‌ها، شغل‌ها، و بسیاری مقوله‌های دیگر را ببیند، در این کتاب به سادگی آن را می‌یابد. اگر زبان آموز به دنبال واژه یا اصطلاحی برای بیان فلان مفهوم به زبان تاتی تاکستانی می‌گردد ولی آن را نمی‌یابد، این کتاب می‌تواند در این زمینه به او کمک شایانی کند.

دکتر جواد رحمانی، استاد عباس (تات) رحمانی و سرکار خانم نگین رحمانی

پاییز ۱۴۰۳

فهرست مطالب

۳.....	مقدمه
۶.....	وجه تسمیه و پیشینه تاریخی تاکستان
۹.....	پیشگفتار
۱۵.....	جدول فهرست واج‌های تاتی تاکستان
۱۷.....	مناطق تات‌نشین استان قزوین
۱۹.....	اصطلاحات و واژگان تاتی تاکستان: رنگ‌ها، فصل‌ها و مزه‌ها
۲۱.....	پوشاک
۲۴.....	کبوتر و انواع آن
۲۵.....	اصطلاحات مربوط به طبیعت
۲۷.....	اصلاحات کشاورزی
۳۴.....	انواع انگور، تاکداری و مسائل مربوط به آن
۳۸.....	گیاهان میوه‌ها و سبزیجات
۴۲.....	خوراکی
۴۳.....	شغل‌ها
۴۷.....	ناسزا و نفرین
۴۹.....	اسامی اشخاص، ابزار و ...
۵۰.....	نسبت‌های خویشاوندی در حالت فاعلی و غیرفاعلی
۵۱.....	اعضا خانواده و خویشاوندان نزدیک
۵۴.....	واحد اندازه‌گیری (ممیز)
۵۹.....	اصطلاحات و کنایات اخلاقی
۵۹.....	اصطلاحات مربوط به دام و دامداری
۶۲.....	اعضای بدن انسان و حیوان
۶۵.....	بیماری‌ها

۶۶	 حیوانات و جانوران
۷۳	 لبنیات
۷۴	 واژه‌های مختوم به واو ساکن
۷۵	 گاه‌شماری و تقویم در تاتی تاکستان
۸۰	 پول
۸۱	 اصطلاحات مربوط به خصلت‌های انسانی، رفتارها و واژه‌های وابسته تاتی تاکستانی
۸۹	 درختان
۹۰	 شماری از اسم‌های مشترک با قید زمان در تاتی تاکستان
۹۲	 شعر تاتی (خالصیمه) از روانشاد استاد محمد حسین طاهری شاعر پر آوازه ی ملک تات
۹۳	 دو بیتی‌های ادب شفاهی در تاتی تاکستانی
۱۰۰	 شعر
۱۰۰	 تاتی با عنوان (وقتی نویسم)
۱۰۳	 مصدرهای تاتی تاکستان
۱۰۶	 صرف فعل گذشته استمراری (ماضی استمراری) همراه مثال
۱۰۸	 صرف فعل گذشته ساده (ماضی مطلق) همراه مثال
۱۰۹	 صرف فعل زمان گذشته نقلی (وجه خبری) همراه مثال
۱۱۰	 صرف فعل ماضی التزامی همراه مثال
۱۱۲	 صرف فعل ماضی بعید (دور) در تاتی تاکستان همراه مثال
۱۱۳	 صرف فعل ماضی مستمر (ملموس) در تاتی تاکستان
۱۱۵	 صرف فعل مضارع اخباری در تاتی تاکستان به همراه مثال
۱۱۷	 صرف فعل مضارع التزامی تاتی تاکستان به همراه مثال
۱۱۸	 صرف فعل مضارع مستمر (مضارع ملموس) در تاتی تاکستان به همراه مثال
۱۲۰	 صفت و موصوف در تاتی تاکستان
۱۲۱	 ضمایر پرسشی در تاتی تاکستان به همراه مثال
۱۲۳	 ضمایر جدا

۱۲۴.....	ضمایر مشترک در حالت غیر فاعلی.....
۱۲۵.....	ضمایر مشترک.....
۱۲۶.....	یکصد جمله ی تاتی تاکستانی.....
۱۳۵.....	جملات ۱.....
۱۳۸.....	جملات ۲.....
۱۴۰.....	بیست جمله درباره بزرگی و فرهنگدی در زبان تاتی.....
۱۴۲.....	جملات عاشقانه.....
۱۴۴.....	پیشوندها و پسوندهای منفی ساز در تاتی تاکستان.....
۱۴۶.....	اصطلاحات کشاورزی و باغداری.....
۱۵۰.....	تطبیق برخی از واژه های تاتی تاکستانی، تالشی و فارسی پهلوی (اوستایی).....
۱۵۲.....	مقایسه شماری از واژگان تاتی تاکستان با زبان پهلوی و فارسی.....
۱۵۴.....	مقالات تاتی.....
۱۵۸.....	شماری از شعرای تات زبان.....
۱۵۹.....	تعدادی از رجال سیاسی شهرستان تاکستان.....
۱۶۰.....	سرداران نامدار شهرستان تاکستان.....
۱۶۱.....	هنرمندان شهرستان تاکستان.....
۱۶۴.....	معرفی شماری از کتب و منابع تات شناسی.....
۱۷۶.....	مجموعه مقالات گویش تاتی تاکستان اثر فاخر دکتر جواد رحمانی و لیلا رحمانی.....
۱۷۸.....	ادامهٔ مجموعه مقالات تات شناسی از دیگر منابع.....
۱۷۹.....	مقالات ارائه شده در نخستین همایش ایران شناسی در بارهٔ تاریخ و فرهنگ و ادب تات.....
۱۸۳.....	پایان نامه های مربوط به کهن زبان تاتی.....
۱۸۸.....	محلات تاکستان.....
۱۸۹.....	مساجد تاکستان.....
۱۹۰.....	گرمابه های تاکستان.....
۱۹۰.....	فامیلی ها و نام خانوادگی ها.....

۱۹۲.....	خادمان فرهنگ و پایه‌گذاران انجمن‌های فرهنگی شهرستان تاکستان
۱۹۴.....	آثار تاریخی تاکستان
۱۹۵.....	طایفه‌ها
۱۹۵.....	مفاخر ورزشی و مدال‌آوران شهرستان تاکستان
۱۹۸.....	تنی چند از شاعران و چکامه سرایان تات
۱۹۹.....	داستان تاتی تاکستان: هیزم‌شکن و شیر
۳۰۰.....	برگردان به زبان فارسی
۳۰۳.....	واژگان مهم این داستان:
۳۰۵.....	منابع